

Bør juristene studere samfunnsøkonomi?

Av Endre Stavang

Temaet for dette innlegget er hvilken plass samfunnsøkonomi skal ha i rettsstudiet i Oslo. Bakgrunnen for å ta opp denne problemstillingen er at det juridiske fakultetet i Bergen har vedtatt å ta ut samfunnsøkonomien av rettsstudiet. I Oslo har studentene fått en ny pensumbok i samfunnsøkonomi skrevet av Vidar Ringstad: *Innføring i samfunnsøkonomi og økonomisk politikk*. Boka gjør tanken om en omlegging fra sosialøkonomi til rettsøkonomi mer aktuell.

A. Litt om begrunnelsen for økonomifaget

Den offisielle grunnlaget for sosialøkonomien i pensum slik det er utformet i Holtes og Munthes lærebøker, er formulert på denne måten (og inntatt i Andenæs' innføringsbok s.17):

"Studiet av sosialøkonomien gir studenten, foruten kunnskaper om vårt økonomiske liv, også trening i en tenkemåte som svært mange jurister får bruk for i sin senere virksomhet. I konkurranse eller samarbeid med sosialøkonomer er det viktig at juristen er inne i økonomisk terminologi og tankegang. Og bortsett fra det rent yrkesmessige, kan det sies at sosialøkonomisk resonnement i våre dager gjennomsyrer all samfunnsdebatt slik at det for juriststandens hele stilling i samfunnet er av betydning at juristen kan følge med." Andenæs mener at "sosialøkonomien er et rent samfunnsvitenskapelig fag uten direkte tilknytning til jusen", Andenæs l.c. Dette gir et tilstrekkelig grunnlag for å ha samfunnsøkonomi som obligatorisk pensumemne. Jeg mener imidlertid at det er enda sterkere argumenter for obligatorisk samfunnsøkonomi enn anført over. Det argumentet jeg spesielt mener man har

oversett hitil er at samfunnsøkonomien er juridisk relevant gjennom faget rettsøkonomi.

B. Hva er rettsøkonomi?

Rettsøkonomi er bruk av økonomisk teori til å analysere rettsregler. Denne karakteristikken vil jeg utdype helt kort: (1.-3.)

1. Rettsøkonomien prøver å "analysere" ved å: - anslå virkninger av rettsregler - vurdere reglers samfunnsøkonomiske effektivitet - stille opp mulige økonomiske forklaringer på hvorfor rettsreglene har fått det innhold de faktisk har - danne hypoteser om hvordan reglens innhold forandrer seg

2. Hva slags "økonomisk teori" gjør rettsøkonomien bruk av? Så lenge siktemålet er å få et løselig inntrykk av rettsøkonomien, er det unødvendig å vise til annet enn den nye pensumboka til Ringstad. Der presenteres et analyseapparat som kan brukes til en rad rettsøkonomiske analyser. Jeg framhever likevel en nyhet i forhold til Munthes lærebok: Ringstad utdyper begrepet "samfunnsøkonomisk effektivitet", se særlig s.54-59 i Ringstad. Å forstå hovedinnholdet i dette begrepet har trolig en helt umiddelbar retts-

lig relevans, se nedenfor under C.1., C.2. og C.3.

3. Hvilke "rettsregler" analyserer rettsøkonomien? Studieobjektet er rettssystemet selv. Jeg har ikke kommet over avgrensninger innenfor rettsøkonomien som verner visse typer av rettsregler eller juridisk virksomhet fra å bli analysert. Dette gjør både enkeltregler, rettsanvendelse, skjønnsutøvelse, rettsinstitutter og de store trekk i rettssystemet til studieobjekt. Av plassgrunner kan jeg ikke her redegjøre for rettsøkonomiens nærmere innhold. I stedet viser jeg til den svenske læreboka i faget for jusstudenter skrevet av Lars Werin: *Ekonomi och rättssystem*, Liber Forlag (1982). Boka finnes på biblioteket. Der finnes også flere engelskspråklige innføringsbøker i rettsøkonomi.

C. Fra sosialøkonomi til rettsøkonomi?

Et rettsøkonomisk pensum vil ivareta de samme hensyn som ligger i den offisielle begrunnelsen jeg siterte fra under A. Grunnen er at samfunnsøkonomisk tenkemåte må være kjent før man kan gjennomføre den rettsøkonomiske analysen. Men ikke all sosialøkonomi er like rettsøkonomisk relevant. Derfor behandler ikke rettsøkonomiske lærebøker alle økonomiske teorier like nøye, men legger tvært om spesiell vekt på de teoriene som særlig bidrar til å vinne innsikt i rettssystemet.

Samtidig bringer rettsøkonomien noe nytt. Hva er fordelen ved dette nye? Jeg nevner skjematisk noen momenter.

1. Rettspolitikk.

Det er uklart hva man skal mene med "faglig" rettspolitikk. Det henger trolig sammen med svakt utviklede metoder. Rettsøkonomien dekker dermed et behov. Jan Hellner omtaler rettsøkonomiens funksjon på dette området i SvJT 1988 nr.3-4 s.178,179: "Genom att studera vad som leder til økonomisk effektivitet får den (rettsøkonomien) också en rättspolitisk anknytning. I den mån man anser økonomisk effektivitet vara ett efterstrevansvärt mål, måste nemligen rättspoli-

tiken ta hänsyn till de ekonomiska sammanhangen."

Hvilken betydning har dette for jusstudentene? For det første er det ofte både adgang til og rosverdig med rettspolitiske resonneringer i eksamensbesvarelser. Det synes i det minste ofte forutsatt i mange oppgavetekster. For det andre er studentforskning i form av å skrive særavhandling blitt stadig mer populært. Rettspolitikk kan være en ingrediens i slike arbeider også.

2. Rettsdogmatikk.

Siden synspunkter fra rettspolitikken har betydning når en dommer avgjør rettsspørsmål, har rettsøkonomien interesse også i denne sammenhengen. Jeg viser til Eckhoffs lærebok i rettskildelære kap 14 VII. Her skriver Eckhoff at godhetsvurderinger er relevante rettskildedefaktorer i seg selv. Samtidig vet vi at lovt tekst eller forarbeider eller praksis kan bestemme at godhetsvurderinger skal avgjøre individuelle rettsspørsmål. Dessuten kan godhetsvurderinger ofte avgjøre rettsspørsmål uten at det kan leses ut av begrunnelsen. Samfunnsøkonomisk effektivitet er en stadig viktigere godhetsvurdering i rettsproduksjon og rettsanvendelse. Rettsøkonomien blir gjennom denne forbindelsen til jusen en del av rettsvitenskapen selv.

I tillegg til denne helt konkrete forbindelsen er rettsøkonomien også med på å undersøke de store sammenhenger i rettssystemet. Jan Hellner sier bl.a. om dette: "analysen av de for rättsystemet grundläggande värderingar förs visseligen därigenom upp på ett generellt plan, men på detta plan bör även rättenskapen ha en plats som en del av en omfattande värdeforskning avseende statens verksamhet." Hellner l.c.

3. Rettsteori.

Rettsøkonomien peker også mot et særpreget syn på juridiske grunnproblemer. Der som en innføring i rettsteori blir pensum, øker relevansen av rettsøkonomi for jusstudenter. Og for spesialfagsstudentene er rettsøkonomien relevant allerede.

4. Retts sosiologi.

Rettsøkonomien og retts sosiologien har mange forbindelseslinjer. Det skyldes at både økonomer og sosiologer mener de har tenkt ut en "altomfattende" samfunnsleære. Derfor stiller man de samme grunnspørsmål i rettsøkonomien som i retts sosiologien. Metodene for å gi svar er derimot svært forskjellige. Rettsøkonomiske analyser bygger i større grad på forutsetningen om rasjonell individuell adferd enn hva som er tilfelle i retts sosiologien. Forskjellene gjør etter mitt skjønn de retts sosiologiske problemstillingene enda mer interessante for juristene.

5. Økonomifaget.

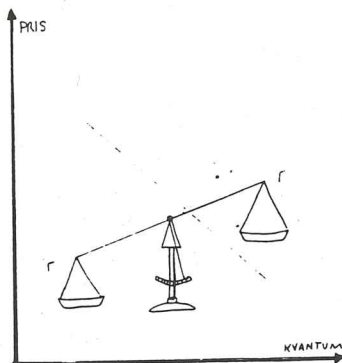
Selv om en rekke jurister, og da særlig i USA, er aktivt engasjert i rettsøkonomisk forskning og undervisning, er det i stor grad sosialøkonomer som har utviklet rettsøkonomien. Mitt inntrykk er at økonomene blir stadig mer opptatt av rettsøkonomiske problemstillinger. Dette forhold alene tyder jo på at økonomifaget utvikler seg til å bli mer relevant for jurister.

6. Studieordningen.

Retts sosiologi og rettshistorie gir andre perspektiver på rettssystemet enn rettsdogmatikken. Det er hovedgrunnen til at fagene er pensum. Gjennom rettsøkonomien gir også økonomisk teori et annet perspektiv på rettssystemet selv. Fordelen er at tilknytningen til jusen er eksplisitt i motsetning til i tradisjonell sosialøkonomi. Det gir mer konsekvens i studieordningen.

7. Internasjonalt.

Tilslutt nevner jeg at rettsøkonomien er et populært forskningsfelt for blant annet amerikanske, tyske, og etter hvert også skandinaviske jurister. Og rettsøkonomi blir et stadig vanligere pensumemne i juristutdannelsen internasjonalt. Jeg legger likevel mindre vekt på dette momentet enn de andre fordi jeg har så liten konkret kjennskap til denne siden av saken.

T-90

Tegning: Terje Sjøvold

Omlagging til rettsøkonomi?

Alt i alt kan det neppe være tvil om at vi som jurister har et betydelig behov for analyser av den art som er nevnt i pkt. B 1. Og det tilfredsstillende best ved en omlagging fra sosialøkonomi til rettsøkonomi.

Anta nå at fakultetet mener en komplett rettsøkonomisk lærebok i dag er for omfattende eller for krevende for studenter. I så fall er momentene foran relevante og vektige argumenter for i det minste å beholde den økonomien vi har i dag. For det første kan interesserte studenter med utgangspunkt i Ringstads lærebok selv forfølge rettsøkonomiske problemstillinger i en særavhandling. Dessuten beholder fakultetet muligheten til å utvikle et eget rettsøkonomisk spesialfag. Og for det tredje kan rettsøkonomisk stoff komme inn i de enkelte fagene på 2., 3., 4. og 5. avdeling. På litt lengre sikt mener jeg likevel fakultetet bør overveie å legge det obligatoriske pensum markert om til en rettsøkonomi. Grunnen til at jeg lar et slikt forslag ligge i denne omgang, er at pensum da blir endel større.

Sluttord

Samfunnsøkonomiens saklige stilling i studiet er enda sterkere enn vanlig antatt. Rettsøkonomien er en rettsvitenskapelig disiplin og et almindennende fag. Allerede den nye pensumboka til Ringstad kan idag tjene som et første samfunnsøkonomisk fundament for videre fordypning i rettsøkonomien. Det kan selvsagt tenkes at fakultetet mener

at en rettsøkonomisk fordypning får komme i et særskilt spesialfag og i studentavhandlingene. Det er i så fall ikke et prinsipielt, men et praktisk spørsmål. Tar man bort en obligatorisk innføring i samfunnsøkonomi, brister forutsetningene for at jurister i Norge kan ta rettsøkonomien i bruk. Konklusjonen blir etter dette klar: Samfunnsøkonomien forsvarer en obligatorisk pensumklass til juridikum i Oslo.

BULL, LØCHEN, SKIRSTAD & CO

Advokatfirma (ANS)

Johan Storm Bull, Torvald C. Løchen, Hans E. Skirstad,
Amund Grimstad, Haakon I. Haraldsen, Stein Inge Spurkland,
Kåre Bjørlo

Medlemmer av Den Norske Advokatforening

Nedre Vollgate 4, 0158 Oslo 1 - Tlf.: 42 70 15

Telex nr: 77 289 bls-n Telefax: 33 64 10

Advokatfirmaet

HANEBOG, MOEN, HOLM OG LANGE

ANS MNA

H.r. adv. Chr. Haneborg, H.r. adv. Jørgen Fr. Moen,
adv. Sverre André Holm, adv. Viggo Lange

Kongensgt. 6, 0153 Oslo 1 - Tlf.: (02) 42 50 60

Telex: 19 663 juris - Telefax: (02) 33 62 02

Advokatene

GALTUNG, HOLE, MØLLER OG KJOS-HANSEN

MNA

Fr.Nansens pl. 6, 0160 Oslo 1

Telefon: 33 05 36